

This work is licenced under a Creative Commons Attribution 4.0 International License
Ovaj rad dostupan je za upotrebu pod licencom Creative Commons Imenovanje 4.0. međunarodna

IZVJEŠĆE
SA SKUPA

Primljeno: 4. 3. 2024.
Prihvaćeno: 7. 3. 2024.

XI. međunarodni znanstveni skup Dijete i jezik danas ***Jezik udžbenika – udžbenici jezika***

Osijek, 12. – 13. listopada 2023.

Jezik udžbenika – udžbenici jezika bili su tema XI. međunarodnoga znanstvenog skupa *Dijete i jezik danas* koji je od 12. do 13. listopada 2023. godine održan na Fakultetu za odgojne i obrazovne znanosti Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku.

Na skupu su se okupili znanstvenici iz Hrvatske, Slovenije, Bosne i Hercegovine, Crne Gore, Srbije, Mađarske, Albanije, Kanade i Singapura kako bi podijelili spoznaje *o ulozi udžbenika materinskoga i inih jezika i udžbenika kao poticatelja djetetova jezičnoga razvoja* kako je najavljeno na službenoj mrežnoj stranici skupa.

Udžbenici su namijenjeni djeci kako bi uz njih uspješno svladali obrazovne sadržaje u različitim predmetima. Udžbenici su namijenjeni i učiteljima kako bi na ujednačen i sustavan način svi učenici dobili slična znanja iz određenoga predmeta. Ispunjavaju li udžbenici svoju svrhu te jesu li jezično i sadržajno primjerni učenicima (udžbenici iz svih predmeta, ne samo iz materinskoga i stranoga jezika), skriva li se u udžbenicima ideološka i politička pozadina nekoga društva, jesu li kroz udžbenike realizirani skriveni kurikuli, pitanja su na koja su se odgovori pokušali dati kroz tri podteme: Jezični sloj udžbenika materinskoga i inih jezika, Metodički sloj udžbenika materinskoga i stranih jezika te Književnost, kultura i identitet u udžbenicima.

Održana su četiri plenarna izlaganja. Prva plenarna predavačica Csilla Weninger, izvanredna profesorica na Nacionalnom institutu za obrazovanje na Tehnološkom sveučilištu Nanyang u Singapuru, u svojem *online* izlaganju *Meaning and ideology in language textbooks* prikazuje udžbenike jezika kao sredstvo koji odražavaju političku ideologiju, obrazovna uvjerenja, kulturnu stvarnost i jezičnu ideološku praksu svih onih koji te udžbenike

odobravaju na korištenje te su tekstovi i svi prikazi u udžbeniku slika skrivenoga kurikula koji potiče njegovanje onih dominantnih vrijednosti koje su važne kulturi u kojoj se određeni jezik poučava. Udžbenici su učenicima pogled na svijet. Tekstualni, vizualni i pedagoški elementi imaju višestruka značenja koja učenici prihvaćaju te se s njima poistovjećuju u svjetlu vlastitih društvenih okolnosti i uvjerenja.

Lana Hudeček i Milica Mihaljević, znanstvene savjetnice u trajnom zvanju na Institutu za hrvatski jezik, u drugom plenarnom izlaganju pod naslovom *Jezični priručnici i mrežni izvori kao dopuna udžbenicima u početnim razredima osnovne škole* predstavile su mrežne izvore koji mogu biti od koristi u nastavi hrvatskoga jezika. Funkcionalno učenje jezika u početnim razredima osnovne škole te komunikacijska upotreba jezika lakša je kada se udžbenički sadržaji dopune sličnim sadržajima s dostupnih mrežnih izvora. Kao takvi prikazani su mrežni izvori izrađeni na Institutu za hrvatski jezik koji obiluju različitim jezičnim sadržajima: Hrvatski mrežni rječnik (Mrežnik), Jezikoslovno nazivlje (JENA), Bolje je hrvatski!, Muško i žensko u hrvatskome jeziku, Mali školski pravopis, Prvi školski rječnik, Prvi školski pravopis, portal Hrvatski u školi na kojemu se nalaze rubrike Školska pisma, Hrvatski u igri, Učenje glagoljice i dr. Rubrika Domaća zadaća u časopisu *Hrvatski jezik* namijenjena je svima koji poučavaju ili proučavaju hrvatski jezik te izlagačice pozivaju na suradnju sve profesore, nastavnike i učitelje.

Poseban dio njihova izlaganja posvećen je mrežnoj stranici Mrežnik. Mrežnik je rezultat istoimenoga istraživačkoga projekta koji je financirala Hrvatska zaklada za znanost, a čiji je nositelj bio Institut. Nakon završetka financiranja HRZZ-a od 2021. godine projekt nastavlja samostalno provoditi Institut. U projektu je izrađen mrežni rječnik hrvatskoga standardnog jezika koji se sastoji od tri modula: Osnovni modul, Modul za učenike nižih razreda osnovne škole i Modul za osobe koje uče hrvatski kao ini jezik. Osnovni modul ima 10 000 natuknica, Modul za učenike nižih razreda ima 3000 natuknica, a Modul za osobe koje uče hrvatski kao ini jezik sadrži 1000 natuknica. Posebnost je rječnika to da je igrificiran te potiče aktivno učenje i funkcionalnu upotrebu jezika.

Polazeći od triju sastavnica djetetova jezičnoga razvoja: učenja jezika, učenja putem jezika i učenja o jeziku, Lidija Cvikić, redovita profesorica na Učiteljskom fakultetu u Zagrebu, započela je treće plenarno izlaganje *Udžbenik kao izvor školskoga jezika*. Na početku izlaganja profesorica Cvikić postavlja dva istraživačka pitanja: Kakav je jezik školskih udžbenika općenito? te Što o hrvatskome školskom jeziku saznajemo iz udžbenika? Udžbeni-

ci su glavni izvor znanja, načina komunikacije i jezika pojedine znanstvene discipline, a ovladavanje školskim jezikom zapravo je i ovladavanje jezikom i diskursom pojedine znanstvene discipline. Dosadašnja istraživanja hrvatskih udžbenika bavila su se načinom i obilježjima prenošenja znanja određenoga područja, metodičkim i općim jezičnim obilježjima udžbenika, terminologijom u udžbenicima, rječnikom udžbenika te istraživanjima udžbenika za predmet Hrvatski jezik, većinom početnica i čitanaka. No, rijetka su istraživanja više jezičnih razina na istoj građi te istraživanja jezika udžbenika za druge nastavne predmete. U izlaganju su prikazani rezultati istraživanja jezika udžbenika Prirode i društva koja su pokazala da se učenici već u ranoj dobi uvode u specifičan jezik pojedine znanstvene discipline, a u udžbeničkim su tekstovima zastupljena obilježja znanstvenoga funkcionalnog stila. Dio istraživanja posvećen je istraživanju metadiskursa u udžbenicima, kao autorova pokušaj da upravlja primateljevom recepcijom teksta. Rezultati su pokazali da je autor vidljiviji u udžbenicima za mlade učenike, a da s povećanjem dobi udžbenici sve manje uspostavljaju dijalog između čitatelja i teksta. Zaključno je predavačica predložila teorijske i metodološke smjernice za buduća istraživanja te istaknula nužnost interdisciplinarnoga pristupa ovoj temi čija je konačna svrha unaprjeđenje nastavnoga procesa i povećanja razine disciplinarnih pismenosti.

Četvrto plenarno izlaganje održala je doc. dr. sc. Ivana Milković s Učiteljskoga fakulteta u Zagrebu o temi *Jezični udžbenici kao posrednici kulture: Male tajne hrvatskih udžbenika*. U izlaganju je dala pregled istraživanja udžbenika u Republici Hrvatskoj, s posebnim naglaskom na istraživanje udžbenika materinskoga jezika i stranih jezika. Budući da su jezik i kultura isprepleteni, udžbenici jezika prikladni su za istraživanje kulture te se nastojalo razmotriti na koji se način u udžbenike materinskoga i stranih jezika uključuje kultura te koja su moguća značenja takvih postupaka. Ideološka i vrijednosna pozadina vidljivija je u udžbenicima za učenike nižih razreda osnovne škole. U njima se neposrednije njeguju vrijednosti, poučava prihvatljivo ponašanje i primjereni stavovi, a najzastupljenije teme u hrvatskim čitankama/udžbenicima su domoljublje, jezik i religija. Predavačica je zaključila da su u hrvatskim čitankama/udžbenicima strani autori zastupljeni samo 14 %, a najzastupljeniji su anglofoni tekstovi. Od ukupno analiziranih 4729 literarnih tekstova, za čak 4169 nije naveden autor. Smatra se da učenici tako neće upoznati djela važnih autora hrvatske i svjetske književnosti.

U rasprava koja je uslijedila oba dana nakon plenarnih predavanja dotaknula su se pitanja na koji način u istraživanjima treba uključiti glas autora

udžbenika i glas metodičara za pojedini nastavni predmet. Treba li mijenjati metodiku poučavanja materinskoga jezika? Što bi značila sadržajno i jezično integrirana nastava u predmetima kao što su Geografija i Povijest? Sudionici rasprave zaključili su da je važno pronaći najbolji način kako bi udžbenici služili učenicima da s jezičnom lakoćom ovladaju obrazovnim nastavnim sadržajima.

Nakon dvaju plenarnih predavanja oba dana nastavljena su predavanja na sekcijama. Na njima su nastavljena promišljanja i rasprave o udžbenicima materinskoga i stranoga jezika, ovisno o gledištu i znanstvenom interesu pojedinih autora.¹ Tematski su bili obuhvaćeni: udžbenici materinskoga jezika, jezik udžbenika, strategije čitalačke pismenosti, jezične kompetencije učenika, komunikacijska kompetencija, produktivni rječnik, nestandardni idiomi, preneseno značenje, međukulturalnost, kultura, tradicija, baština, identitet, okidači u udžbenicima stranih jezika, neknjiževni i neliterarni tekstovi u udžbenicima, udžbenici hrvatskoga jezika izvan Republike Hrvatske, komparativna analiza udžbenika, komparativna analiza udžbenika i metodičkih priručnika, udžbenici iz perspektive studenata učiteljskoga studija, vrijednosni elementi, multimedijски sadržaji u udžbenicima, digitalni sadržaji u udžbenicima, interaktivni udžbenici, ilustracije u udžbenicima, vrste tekstova i njihova zastupljenost u udžbenicima, odabir udžbenika, kurikuluski elementi u udžbenicima te na koji se način udžbenici obraćaju djeci kojoj su namijenjeni.

Na kraju skupa održano je predstavljanje Zbornika radova s X. međunarodnoga znanstvenog skupa Dijete i jezik danas: *Dijete i jezik danas – čitanje u suvremenom okruženju*.

Organizatori skupa, Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, bili su vrlo ljubazni i susretljivi domaćini koji su sudionicima skupa olakšali prijavu radova, dolazak na skup, snalaženje u okruženju te pružili svu stručnu i ljudsku podršku koja je bila potrebna.

Gordana Čosić
gordana.cosic1@skole.hr
OŠ Dragutina Domjanića, Sveti Ivan Zelina

¹ Knjižica sažetaka dostupna je na mrežnoj stranici [Book-of-abstracts.Knjizica-sazetaka.pdf \(chila.eu\)](http://Book-of-abstracts.Knjizica-sazetaka.pdf(chila.eu))